

In the name of Allah, the compassionate, the merciful
به نام خداوند بخشنده مهربان

سرشناسه

: شهبازیان، محمد، ۱۳۵۹ -

عنوان و نام پدیدآور

: مهدویت و مستشرقان / محمد شهبازیان.

مشخصات نشر

: قم: مرکز بین‌المللی ترجمه و نشر المصطفی ﷺ، ۱۴۰۱.

مشخصات ظاهری

: ۲۹۰ص.

شابک

: ۹۷۸-۶۲۲-۳۱۵-۱۸۶-۶

وضعیت فهرست نویسی

: فہیا

یادداشت

: -- Views on mahdism Middle East specialists / خاورشناسان -- دیدگاه درباره مهدویت /

Islamologists -- Views on mahdism* / اسلام‌شناسان -- دیدگاه درباره مهدویت /

Mahdism / مهدویت

مهدویت -- دفاعیه‌ها و ردیه‌ها / Mahdism - Apogetics works

: جامعة المصطفیٰ العالمیة، مرکز بین‌المللی ترجمه و نشر المصطفی ﷺ

Almustafa International University/Almustafa International Translation and

Publication center

شناسه افزوده

شناسه افزوده

رده بندی کنگره

: BP۲۲۴

رده بندی دیویی

: ۲۹۷/۴۶۲

شماره کتابشناسی ملی

: ۹۰۷۶۹۴۸

مرجع تولید

: پژوهشگاه بین‌المللی المصطفی ﷺ

BP1531

این کتاب با کاغذ حمایتی منتشر شده است

مهدویت و مستشرقان

مؤلف: محمد شهبازیان

چاپ اول: ۱۴۰۱ ش / ۱۴۴۴ق

ناشر: مرکز بین‌المللی ترجمه و نشر المصطفی ﷺ

چاپ: چاپخانه دیجیتال المصطفی ﷺ / شمارگان: ۵۰۰ قیمت:

مراکز پخش

◀ ایران، قم، خیابان معلم غربی (حجتیه)، نبش کوچه ۱۸ تلفن: ۳۷۸۳۶۱۳۴ ۲۵ ۹۸+

تلفکس: (داخلی ۱۰۵)/ ۳۷۸۳۹۳۰۵ ۲۵ ۹۸+

◀ ایران، قم، بلوار محمد امین، سه‌راه سالاریه تلفن: ۳۲۱۳۳۱۰۶ ۲۵ ۹۸+

pub_almustafa

pub-almustafa.ir

miup@pub.miu.ac.ir

باسپاس از دست اندرکارانی که ما را در تولید این اثریاری رساندند.

● مدیر انتشارات: مصطفی نوبخت ● مدیر تولید: جعفر قاسمی ابهری ● ناظر چاپ: ایوب جمالی

همه حقوق برای ناشر محفوظ است

مهدويت و مستشرقان

محمد شهبازيان

سخن ناشر

با پیروزی انقلاب شکوهمند اسلامی و در عصر جهانی شدن ارتباطات، پرسش‌ها و چالش‌های نوینی در حوزه علوم انسانی، فرآوری اندیشمندان مسلمان قرار گرفت که برخاسته از مسئولیت دشوار حکومت در این عصر است؛ دورانی که پایبندی به دین و سنت در مدیریت همه‌جانبه کشورها بسیار چالش‌برانگیز می‌نماید. از این رو، مطالعات و پژوهش‌های به‌روز، جامع، منسجم و کاربردی در حوزه دین، بر اساس معیارهای معتبر جهانی و اندیشه‌های ناب و ژرف، بایسته و ضروری است و جلوگیری از انحرافات فکری و تربیتی پژوهندگان حوزه دین، مهم و مورد عنایت بنیان‌گذاران این شجره طیبه، به‌ویژه معمار بزرگ انقلاب اسلامی، امام خمینی علیه السلام و مقام معظم رهبری علیه السلام می‌باشد.

جهانی‌شدن و گسترش سلطه فرهنگی غرب در سایه رسانه‌های فرهنگی و ارتباطی، اقتضا دارد که دانش پژوهان و علاقه‌مندان به این مباحث، با اندیشه‌های بلند و ارزش‌های متعالی آشنا شوند و این مهم، با ایجاد رشته‌های تخصصی، تولید متون جدید و غنی، گسترش دامنه آموزش و تربیت سازمان‌یافته دانشجویان به سرانجام خواهد رسید. این فرایند، گاه در پرداختن به مباحث بنیادین و تدوین متون تخصصی تعریف می‌شود و گاه در نگارش بحث‌های علمی، اما نه چندان پیچیده و تخصصی به ظهور می‌رسد.

بالندگی مراکز آموزشی و پژوهشی، در گرو نظام منسجم، قانونمند و پویاست. بازنگری در متن‌ها و شیوه‌های آموزشی و پژوهشی و به‌روزکردن آنها نیز این انسجام و پویایی و در نتیجه، نشاط علمی مراکز آموزشی و پژوهشی را در پی دارد.

«جامعة المصطفی علیه السلام العالمية» به‌عنوان بخشی از این مجموعه، که رسالت بزرگ تعلیم و تربیت طلاب غیرایرانی را بر عهده دارد، تألیف متون آموزشی و پژوهشی مناسب را سرلوحه تلاش خود قرار داده و تدوین و نشر متون در موضوعات گوناگون علوم دینی، حاصل این فرایند است.

مرکز بین‌المللی

ترجمه و نشر المصطفی علیه السلام

فهرست

۹	مقدمه پژوهشگاه
۱۱	چکیده
۱۳	مقدمه
۱۶	پیشینه تحقیق
۱۷	یکم. کتب مرتبط
۲۲	دوم. مقالات مرتبط
۲۴	سوم. پایان نامه
۲۵	ضرورت و اهداف تحقیق
۲۹	۱. کلیات و مفاهیم
۲۹	مفاهیم
۲۹	۱. شبهه
۳۱	۲. مستشرقان
۳۵	تذکر
۳۶	۳. مهدویت
۳۷	گونه‌شناسی روش مطالعاتی مستشرقین در موعود باوری اسلامی
۴۱	۱. اقسام روش‌شناسی (رویکردها)
۴۱	الف) روش تاریخی‌نگری (Historism)

- ۴۵ _____ (b) روش پدیدارشناسانه (phenomenology) _____
- ۴۸ _____ (ج) روش جامعه شناختی (Sociology) _____
- ۴۹ _____ ۲. برخی آسیب‌های مطالعات اسلامی در غرب _____
- ۴۹ _____ الف) تعمیم دادن یک واقعه _____
- ۵۰ _____ ب) عدم توجه به اعتبار متون _____
- ۵۰ _____ ج) برداشت آموزه از کتب دیگران _____
- ۵۱ _____ د) عدم تسلط بر زبان عربی و اصطلاحات اسلامی _____
- ۵۳ _____ ه) خلط میان حقیقت اسلام و رفتارهای مسلمانان _____
- ۵۴ _____ و) عدم توجه به قواعد برداشت از متون دینی _____
- ۵۵ _____ سیر مطالعه مستشرقان درباره موعود اسلامی _____
- ۵۵ _____ ۱. سیر تاریخی شیعه‌پژوهی خاورشناسان _____
- ۶۲ _____ ۲. مهدویت‌پژوهی در غرب _____
- ۶۷ _____ نمونه‌ای از مطالعات مهدوی در میان مستشرقان _____
- ۶۷ _____ الف) کتاب و مقالات _____
- ۷۵ _____ ب) کنفرانس‌ها _____
- ۷۷ _____ ۲. شبهات شرق پژوهان پیرامون متون کهن مهدوی _____
- ۷۷ _____ در آمد: مستشرقان و متون کهن _____
- ۸۵ _____ ۱. عدم اعتبار کتاب سلیم بن قیس هلالی _____
- ۹۹ _____ الف) اثبات وجود حقیقی سلیم بن قیس _____
- ۱۰۲ _____ ب) اصالت کتاب سلیم و اعتبار نسبی آن _____
- ۱۱۳ _____ ۲. تردید در اعتبار بصائر الدرجات _____
- ۱۱۵ _____ الف) نسخه‌ای متعلق به سال ۲۷۵ ق _____
- ۱۱۹ _____ ب) نسخه‌ای متعلق به سال ۵۹۱ ق. _____
- ۱۱۹ _____ ج) نسخه‌ای متعلق به سال ۹۲۷ ق. _____
- ۱۲۸ _____ نقد و بررسی _____
- ۱۲۹ _____ یکم. نسخه‌های متعدد از کتاب بصائر _____

- دوم. درستی اسناد و انتساب بصائر الدرجات _____ ۱۲۹
- سوم. توجه به فقه و پرهیز از غلو قبل از قرن چهارم قمری _____ ۱۳۲
- چهارم. کتاب‌های ردیه بر غلات قبل از قرن سوم قمری _____ ۱۳۵
- پنجم. نقل روایت‌های فضائل ائمه علیهم‌السلام توسط ابن ولید و دیگران _____ ۱۳۵
- ششم. نقد مستشرقان بر دیدگاه امیر معزی _____ ۱۴۰
- هفتم. تحلیلی بر عدم نقل کتاب بصائر الدرجات از طرف ابن ولید _____ ۱۴۱
۳. شبهات پیرامون مهدویت و مبانی مرتبط با آن _____ ۱۴۳
- شکل‌گیری آموزه مهدویت در بستر تاریخی _____ ۱۴۳
۱. عدم اصالت مهدویت در قرآن و کلام نبوی _____ ۱۴۳
۲. مهدویت آموزه‌ای برگرفته از ادیان و مکاتب گذشته _____ ۱۵۱
- الف) مهدویت برگرفته از ادیان گذشته _____ ۱۵۱
- ب) مهدویت برگرفته از معنویت و تفکرات گنوسی _____ ۱۵۸
۳. مهدویت آموزه‌ای برگرفته از سرخوردگی اجتماعی شیعیان _____ ۱۶۰
- نقد و بررسی دیدگاه‌های مذکور _____ ۱۶۳
- الف) تحلیل تاریخی اشتباه از پدیداری تشیع _____ ۱۶۵
- ب) عدم دلیل بر وام‌گیری آموزه‌های شیعی از ادیان دیگر _____ ۱۶۹
- ج) عدم دخالت غلات در شکل‌گیری تشیع _____ ۱۷۲
- د) وجود مهدویت در آیات الهی _____ ۱۸۱
- ه) وجود روایت‌های متعدد از رسول خدا صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم در کتب کهن _____ ۱۸۵
- و) جعلی بودن گزاره «لا مهدی الا عیسی بن مریم» _____ ۱۹۱
- آراء پیرامون غیبت و اصالت آن _____ ۱۹۴
۱. عدم اصالت مفهوم غیبت در امامیه _____ ۱۹۴
- الف) وام‌گیری از ادیان گذشته و فرق انحرافی _____ ۱۹۴
- طرح مباحث غیبت و نخستین کتب غیبت نگاری _____ ۱۹۵
- نکته‌ای درباره کتاب الامامة والتبصرة _____ ۲۰۳
- ب) بطلان غیبت با تکیه بر جعلی بودن روایات امامان دوازده‌گانه _____ ۲۰۶

- نقد و بررسی _____ ۲۰۹
- یکم: اعتقاد به دوازده وصی پس از پیامبر در صدر اسلام و قرون اولیه اسلامی ۲۱۱
- دوم: شهرت اعتقاد به دوازده امام در میان جامعه شیعی قبل از مرحوم کلینی ۲۲۵
- سوم: اشاره به دوازده وصی در متون معاصر مرحوم کلینی _____ ۲۲۸
- چهارم: اشارات نوبختی و اشعری به وجود امام مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف و دو غیبت _____ ۲۳۴
۲. تناقض در روایات غیبت _____ ۲۳۷
- الف) استناد به روایت‌های (غیبه) یا (غیبتان) و نقد آن _____ ۲۳۷
- ب) استناد به روایت (إحداهما طویلة) و نقد آن _____ ۲۳۹
۴. مستشرقان رسانه ای و شبهات پیرامون حضرت مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف _____ ۲۴۱
- شبهه در شیوه رفتاری حضرت مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف _____ ۲۴۴
۱. استناد به روایت‌های کشتار و غلبه اسلام بر ادیان _____ ۲۴۴
۲. گمانه ارتباط میان مهدویت و آموزه‌های تکفیری _____ ۲۵۷
- گمانه همسانی مهدی موعود عجل الله تعالی فرجه الشریف و ضد مسیح _____ ۲۶۳
- گمانه سکونت مهدی موعود عجل الله تعالی فرجه الشریف در چاه جمکران _____ ۲۶۹
- کتابنامه _____ ۲۷۳

مقدمه پژوهشگاه

در چند قرن اخیر، شرق جهان مورد توجه غربیان قرار گرفت و این اهمیت منجر گردید تا افزون بر نفوذ سیاسی، نظامی و اقتصادی به تحلیل آموزه‌های معنوی شرق پرداخته شود. در سده اخیر، اسلام و آموزه‌های آن برای مستشرقان اهمیت بیشتری یافته و به‌ویژه پس از انقلاب اسلامی ایران توجه به آموزه‌های اسلام و امامیه رشد زاینده‌ای به خود گرفت تا جایی که برخی از محققان عبارت «شرق‌پژوهی» را مترادف با «اسلام‌پژوهی» دانسته‌اند. از طرف دیگر بررسی آموزه‌های دینی روش و سبکی را می‌طلبد که از آن با عنوان «روش‌شناسی مطالعات دینی» نام برده‌اند. باید پذیرفت که در مطالعات غربیان تأکید بر روش‌مند بودن و به کارگیری اسلوب‌های تحقیق، جایگاه ویژه‌ای دارد و اجرای این روش‌مندی در پژوهش، مستلزم ساعت‌ها ممارست و دقت نظر بوده است اما؛ در مطالعات دین‌پژوهانه و به‌ویژه نگرش به آموزه‌های دینی دیگران، نیاز به رعایت اسلوب و مبانی مورد قبول آن‌هاست و به عبارتی یک محقق موظف است حداقل‌هایی را در تحقیق آموزه‌های دیگران رعایت کند. این پژوهش تلاش دارد تا به مهم‌ترین اشکالات حدیثی مستشرقان مانند: «اتان کلبرگ»،

«ویلیام مونتگمری وات»، «هاینس هالم»، «تیموتی فرنیش»، «جوئل ریچاردسون» و «محمد علی امیر معزی» درباره «وجود نص بر امامان دوازده‌گانه»، «عاریتی بودن مفهوم غیبت از ادیان و فرقه‌های انحرافی همانند واقفیه»، «ضد مسیح بودن حضرت مهدی عجل الله تعالی فرجه»، «سکونت ایشان در چاه جمکران»، «کشتارهای حضرت مهدی عجل الله تعالی فرجه در نبرد اتمی ایشان» و «عدم اعتبار متون کهن مهدوی» پاسخ گوید.

نتایج حاصله از بحث چنین است که مستشرقان عموماً از روش تاریخی‌نگری بهره برده و تحقیقات آنان دچار آسیب‌هایی مانند: «تعمیم دادن یک واقعه»، «عدم توجه به اعتبار متون»، «برداشت آموزه از کتب دیگران»، «عدم تسلط به زبان عربی»، «خلط میان اسلام و جامعه مسلمانان» و «عدم توجه به قواعد برداشت آموزه از منابع دینی» است.

پژوهشگاه بین‌المللی المصطفی ص بنابر رسالت خود در پاسخگویی به شبهاتی که به‌ویژه در عرصه بین‌الملل درباره اسلام و آموزه‌های اسلامی مطرح است، این تحقیق را حجت‌الاسلام دکتر محمد شهبازیان واسپاری نموده که از تلاش ایشان تقدیر می‌گردد. همچنین از ریاست محترم پژوهشگاه حجت‌الاسلام والمسلمین حسن رضایی و ریاست محترم پژوهشکده علوم اسلامی حجت‌الاسلام والمسلمین محسن ملک افضلی، ارزیاب محترم حجت‌الاسلام والمسلمین دکتر حسین عبدالمحمدی و سایر عزیزانی که در پژوهشگاه و انتشارات در تحقق این اثر نقش آفرینی کرده‌اند کمال تشکر را دارد.

چکیده

شرق‌پژوهی عنوانی است که مراد از آن تحلیل آموزه‌های معنوی، رفتارهای سیاسی، فرهنگی، اجتماعی و موقعیت جغرافیایی منطقه شرق جهان توسط اندیشمندان غربی، پیروان غیر غربی و موسسات آنان است. سال‌هاست که محققان غربی همچون: «گلدزیهر»، «دارمستتر»، «مادلونگ»، «اتان کلبِرگ» و دهها نفر دیگر از اساتید تحصیل کرده در دانشگاه‌های غربی درباره اسلام و به‌ویژه تشیع کنکاش و گفت‌وگو می‌کنند. موعود باوری شیعی از جمله حوزه‌های مورد علاقه این گروه است که انقلاب‌هایی همچون: «انقلاب مهدی سودانی» و «انقلاب اسلام ایران» نقش به‌سزائی در گرایش این افراد به آن ایفا کرده است. شاهد این مطلب دهها کتاب، مقاله و سخنرانی است که در پنج دهه بعد از انقلاب اسلامی در دانشکده‌ها و موسسات شیعه‌شناسی غرب از خود به جای گذاشته‌اند. این محققان، با طرح اشکال در وجود نص بر امامان دوازده‌گانه، عاریتی بودن مفهوم غیبت از ادیان و فرقه‌های انحرافی - همانند واقفیه - در میان امامیه، ضد مسیح بودن حضرت مهدی عجل الله تعالی فرجه له، سکونت ایشان در چاه جمکران، کشتارهای حضرت مهدی عجل الله تعالی فرجه له در نبرد

اتمی ایشان و عدم اعتبار متون کهن مهدوی به تردید در اصالت و اعتبار مهدویت پرداخته‌اند. این رساله تلاش دارد تا با روش تحقیق آمیزه‌ای و داده‌پردازی توصیفی - تحلیلی به بررسی آراء حدیثی تعدادی از محققان غربی در موضوعات مهدوی پرداخته و این نتایج را به دست آورده که عواملی مانند: «سوء نیت»، «عدم استناد به منابع متقن و معتبر»، «عدم پرداختن به منابع معتبر شیعی»، «عدم فهم صحیح از روایات»، «تاریخی دیدن تمامی مباحث مرتبط با مهدویت» از جمله علل اشتباهات آنان در تحلیل مهدویت است.